

Landskap: Småland Upptecknat av: Anders Dahlin
 Härad: Årbo Adress: Estor
 Socken: Tännö Berättat av: Anders Johan Jonasson
 Uppteckningsår: 1935 Född år 1844 i Tännö

Uppteckningen rör Tännö by och en byisk,
gammal Tännöbos levnads skildring.
 (Anders Johan Jonasson, socknens äldste, född 1844)

Lagermannen är socknens
 äldste, f. d. lantbrukaren Anders Johan
 Jonasson, allmänt kallad "Jarnas" efter
 sin gamla gård Jarnas, Fogdegård, Rolsbyns
 by i Tännö socken. Han är född den 1. mars
 1844 på Mellangård i Rolsbys by, Tännö socken,
 och är son till lantbrukaren Jonas Danielsson.
 Han är nu socknens äldste. Förstärkt han är
 något över 90 år, är han fortfarande

Skriv endast på denna sida!

25 sid.

vid ovanligt god hälsa. Jag blev märkt
imponerad, då jag fick se honom. Jag vän-
te givetvis att finna en äderförhållad,
knärrig och darrande gubbe med slapp-
lande ord och slapplande steg. Men
jag fann tvärtom en "jigger, kryer
gubbe", som man allmänt uttrycker sig
om honom i bygden. Han verkade god-
lynt och ungdomlig trots sina 91 år. Dag-
ligen kunde man se honom ute i
arbete på vedbacken eller i ladugården.
Det är inte överdrift, om man säger, att
Jonasson är en av de få, ännu levande
personerna av det gamla kärnvirket.
Trots att han inte gått något näm-
nart i skola, har han varit en duktig och
i hundrets vägar rikt utrustad Karl.

På hans religiösa inställning och berusliga
förtroendet gifva en högre tingens ordning.
Kunde man inte säga miste. Nu lät
förskilda skäl röja sig inte detta så mycket
i ungdomstiderna, som i våra personliga
samband. Överstående säger endast ungdoms-
lysningsvis för att styrka tillförlitligheten
av den gamla yttranden. Han berättade
för mig om sina egna och socknens för-
hållanden sedan omkring 70 år tillbaka i
tiden, alltså ungefär från år 1860.

För att fullständiga den bild av
Tämnö, som sognemannen givit, har jag
tillfogat hans levnadsskildring, som med
räkta kan kallas typisk. Sedan följer först
sognemannens skildring av Tämnö by och sedan
hans livshistoria. En geografisk orientering givas dock alltså först

I. Tännö by.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inledning:
Geografisk orientering

I sydvästra delen av Östbo härad i
Jönköpings län cirka en mil söder
om Värnans stad är Tännö socken
belägen. Den gränsar i norr mot Värne-
mo socken, i öster mot Vockby, i söder
mot Dörsarp i Kronobergs län och i väster
mot Hånger. Den längsta utsträckning
från norr till söder är en knappt mil
och bredden är 7 kilometer.

Ungefär hälften av socknens areal
utgöres av vatten. Tännö är beläget på
en ej fullt en halv mil bred land-
tunga mellan de vackra göarna Vidöskan
och Flären, och socknens gränser går unge-
fär mitt ut i dessa båda göar. I

Vidörtern finnes en ö, som är bebodd.
Denma ö, Tämö ö, har en gång förr i
tiden tillhört hämnöborna, men seder-
mera skänkt till fideikommissarien å
Toftaholms gods. I Dörarps socken, har
marskalken greve Nils Bonde, vilken
lät upplösa ön och uppföra bygga-
der därpå.

Socken är i kyrkligt hänseende
annex till Värnamo. Folkmängden är
endast omkring 400 personer. Socken
är sålunda mycket liten, men dess läge
är det härligaste man kan tänka sig.

Bygden är utgannal därav
vitna de många fornlämnningar,
som finnes kvar ända från sten-
ålderns dunkla skymning.

5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Sagesmannen berättar följande
om Tännö by.

"Ja, Tännö är en gammal bygd.
Han (nytteskuren) kan själv läsa, vad
som står här*!

Historia

I början på 1900-talet fann man
i ett grustag på prästgårdens ägor
nära sjön Västern en hel mängd
flintgränor. På nybygge av riksan-
kvarien Hildebrand undersökte platsen
av fornminnesvännen konduktör Ene-
ström, och kom man till det resul-
tat, att härstades i fornheden varit en

*/ Källa för citatet är ett kungälskligt ur
föreläsningsserien: "Söderskildring. Tännö".

verkstad för tillverkning av flintvapen.
Bland de anträffade fynden be-
funno sig dels oarbete flintstycken,
dels några små flintknivar, en synner-
ligen vacker gyltspek samt en del
flintknävar, som tydligen utkrackats
ur de för vapentillverkning avsedda
flintstyckena.

I Tårnås finns dels på Krukgård,
dels på Kronögårds ägor hundratal for-
ngravar, vilka dock till mesta delen blivit
lilla medfarna anhängen genom grusug-
begraving eller genom deras användande
till grottkäglor. Dessa gravhögar an-
ser man härstamma från järnåldern.
Vidare finnes ett likt stycke norr om
kyrkan intill landsvägen en vacker

runsten */

En runkund från år 1238
omtalar, att vid en riks- och lag-
mansrätt, som var samlad i
Värnams angående en mellan
härads böma och Nydala kloster

*/ Runstenen ifråga, som finnes strax fram-
för gården Vägsholm, förskriver sig från kristen-
domens första införande i vårt land. Det är
säledes en mer än tusenårig inskrift, som gömmer sig
i de vackert inbuggna runorna: "Gudvör (dvs. ett kvinnu-
namn av Gud) lät resa denna sten efter Öde, sin son, och
Karl efter Sten, sin son; lät på stenen och efter
kommer denna på våra äldsta runstenar under den
första kristna tiden så vanliga bönen: "Gud hjälpe deras
själar". En bön i sten.

5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

nyttkommen bist rörande
ägaranderätten till vissa sko-
gar, var bland andra näm-
nunda personer en "Trotte
från Tännö" med som om-
bud för Tännö"*/

Ju i "foruliden" (för i tiden) hade
vi en byfogde som byns överhuvud.
Under honom stodo "sexvännen"
en av den hjänskjörde som fjärdings-
*/ Notisen fortsatte längre fram: "Nå föreligger nå
nånnas missions-, ungdoms-, skyld- och sjuk-
kassaföreningar. Elektrisk belysning är inledd
öfverallt i gårdarna. Vidare finnes greseräffor, såg
och mjölk-, kelförledning och poststation."

Byorganisation.

man. Den siste skermästaren vi hade här i Tännö var Peter Östergren, som en gång en året brukade gå omkring bland gårdarna att ta nygräskor.

Byn indelades i rotar och varje rote måste sköta om sin del av fattigvården.

När socknens angelägenheter skulle dryftas, var det inte så mycket bråk som nu. Nu är ju vilken bonddräng som helst så het på gröten, då det gäller politik. Ha, ha, ha! Men då vi en gång på 1880-talet skulle välja en riksdagsman var det blott och bart fem personer närvarande. Det var en folkskollärare från Rydaholm, som blev riksdagsman den gången.

Skolgången var det blott be-

ställt med. Jag gick för min del först
i skolan i Toffsholm en månad för
en lärare, som hette Lidholm från Villa
ryd. Den egentliga skolan var gemensam
för Votbyn och Tännå. Läraren där he-
tade Berggren och var från Votbyn, gran-
narna i öster, kan veta.

På 1870-talet fanns det gäst-
givaregård^{*} här i Tännå. Den var ganska
gamal men den lades ner på 1870-
talet, och sedan kvarstod endast skjut-
ningsskyldigheten^{*} för bönderna i Tännå-
by, tills även den avskaffades år 1910.
Så bekräftar det inte att fördes fram
i "fortiden", kan veta, ty regnarna voro ofta
utan fjäder.

Gästgivaregården.

^{gästgivaregård och}
* Se uppteckningen "Tännå skjutstation" av år 1935.
berättad av nämndeman Alfred Johansson, Tännå.

(Uppen om näringar)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Sedan min barndom är jordarester*
och sädesproduktionen* mer än fördubblad
I "fortiden" (förr i tiden) var det inte så
'rimligt' att få allt att räcka till,
inte! Utkomsten var i regel mycket
ringa, och många barn fingo ge sig
ut i unga år för att skapa sig sitt eget
håll på egen hand. Det var stöp och
slit från morgon till kväll och en
enkel kost, som mestadels bestod av havre-
bröd, sill, potatis och 'karnmjölk'. Det var ju
inte egentligen att ofta hela familjer
'buckte' emigrera var skilt på 1870-1880-talen.
Men många kommo snart tillbaka igen för
*/ Nyhetskransens egna uttryck.

Utkomsten

Emigration

5074^{-/3-}

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Amerika, där de lönade sig för mycket, men
fick för lön. Sannolikt vara förstås rika, men
de flesta lika fattiga, som de reste till
"främlingslandet" i väster. Det egna landet
var många gånger alltför hårt, kan veta!

Skräddaren och skonakaren brukade
alltid gå runt i socknen och göra sina saker
på de olika gårdarna. En del gjorde man dock
jätte, särskilt underkläderna. Vad man
i övrigt behövde framställdes nästan
utehållande på gården. Och det var i regel
bättre än köpvaror, kan veta! Skinn och
var malsäckat, som man jätte byggde,
bättre än köpsäckat.*/

Lantbruket gav ju det mesta,
kan veta! Fort det var ju mera svårkött
då än nu. Vi hade mycket besvär med

X/ Ang. husbehovsbränningen se uppteckningen av år 1775: "Husbehovsbränning i Tåne. Nationalt (1775.)"

flötade ut skor.
och andra för-
nödenheter

Lantbruket.
(Obs! Jordmånen
inom socknen är
mycket bördig,
och gården skiter nu
mycket på ett
nationellt sätt.)

Skriv endast på denna sida!

fortäggningen och slagföreläsningen var ju
ingen ruckar, kan vel! Men värst var
det att bryk sten. Det hände mest på
vintern, då vi kunde släpa bort stenen
på stenstjänor, som vi kallade för dröjar.
På många ställen hade man bara en
häst, och när man skulle till att jula, så
grändades en ko vid viden av hästen.
Kon bar då ett ok, och hästen ledde gördel.
Svedjandet, säger han! Ja, det var väl
nära 100 år före min tid, kan vel.

Fisket.

Men fiskade nog mer i förutiden.
Då var ju gästingen tillåten, kan
vel, och man kunde få en massa
gäddor på en enda kväll. När
varje gädd hade en liska* och en lykt.

**/ guster. */ Ing. landbruket se upptäckningen "Landbruket under ett
Skriv endast på denna sida" arbetår: slutet av 1800-talet.

I "förutiden" hade
vi "boken" "vagnar
utan ytt" som vi
kallade "fribulka-
vagnar" med alla
delar. Det var
"minut" att reparera
dem. Det var bara
att byta en gren
i skogen. Det fanns
en lagbokstämme,
som kallat det över-
allt.

Men både bykten i åkern på häken
och skadade sig sakte fram med byken.
Ofte kunde man få ett par göddor på samma
hugg. Men det var också mera göddor i "fön-
tiden", särskilt i Flören. Vid tiden ger inte
så mycket fisk numera, så man håller
sig mestadels till Flören.

Jakten* var mera ovärderlig
i "förtiden" än den är numera. Det
var nämligen då mera gott om vilt-
bröd. Särskilt fanns det mycket fjäder,
räv och rådjur. Men det mest gämlade
var vargjakten. Då gick man som oftast
"man ur huse" och ställde till med
skallgång på vagnarna. I varje gård hade
man en räcka vargvägar och ett vargvagn
eller en bonn för att använda vid skallgången.

JaktenVargjakten.

* Se uppteckningen av år 1780: "Jakten i Tönö under senare hälften av 1800-talet"

-16-
5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Malmbyggnad

Många bönder byggde också med
malmbyggnad* från järnboken i Thära
och Vittöken. Det skulle alltid gå vägen,
då man kunde köra på isen, och då man
hade gott om tid. Men tog upp malm-
malmen med långa rekor och såll.
Sedan körde man malmen på släde
över isen till järnboken. ^{mest dels spinnne brukt} Tost man fick
då inte så mycket för besväret. Från
järnboken brukt vi sedan på somrarna
och höstarna köra bekjant ned från
järnboken till Helsingborg. I Helsingborg
fingo vi varor med oss hem till försam-
ling mest dels i Värnamo. Tiderna Helsing-
borgsresor var jag ofta med om i min ungdom.
* Kända malmbyggnad kallas allmänt i
bygden "malmfiske" och har mest dels följits på Thära

-17-
5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Varrel angående
Tännö by.

Man har väl hört, ved folket här i
trakten för om Tännö. Jaja, inte! Jo, det
är många, som fått för sig, att Tännö
i sinom tid skall övervännas och förgå
i vatten från Vidöstern. Det är nämligen
så, att då man står på Högsen, den höga
kullen, som sticker fram i Flåsen mellan
Borrviken och Edsviken, har man en
vidskäckt utsikt och ser både Vidöstern
och Tännö. Det är några kullar här på
väst, som dölja utblicken, men eller
(annars) kan man se hela Vidöstern. Det
tycks då, som om göarna ligga mycket
högre än Tännö, ved det nu kan bero
på. Det är väl en synvilla, men många
har det för en vord (varrel). Det har
kommit många att höra, att Tännö

-18-
5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

skulle vara mycket utsatt för över-
våningar av Vidötern, och att
sjön en gång till slut skulle dränka
byn i valhet. Tänksitt för folket,
som bor på Högåsen, att Vidötern
lätt kan skiga över sina brädder
och låta Tännö försvinna i "levrens
djup". "Samma mina ord", säger den,
"Vidötern kommer snart att över-
våna näret mellan "sjöa" och Fläen".
Det är som sagt en synvillå, men man
ser det för en vänd, kan vara!

~

(Som ett komplement till denna beskrivning
över Tännö, ges regeringsmannens levnads skildring nedan.)

Skriv endast på denna sida!

-19-

5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

En hyfsad lemnad-
skulding från Tåmås

II (Anders Johan Jonassons lemnadskulding)

"Jag är född den 1. mars 1844
på Mellengård i Råbörns by. Min
far hette Jonas Danielsson och var
lantbrukare och skrä. Vi voro sex
syskon, och jag var yngst, så jag kom
tidigt ut i tjänst. Det var då van-
ligen så, att den äldste pojken fick
överta gården efter far sin. De
andra syskonen fingo redan i unga år
ge sig ut och skaffe vitt uppehälle
på egen hand. Jag gick i skolan
i Tjufskolns kvarn, en månad för
en lärare Lidholm från Vikaryd. Den
egentliga skolan var ganska för Vä-
bör och Tåmås, och läraren hette då

-20-
5074

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

Berggren från Västergöt. Jag var 15 år,
då jag "löste mig från" (konfirmerade),
och sedan fick jag ge mig ut att
fjäna.

Det var inte så "minnert" alltså,
men man var ju ung och kunde
läta bli. Det var stöp och stul från
morgon till kväll, och en mycket
enkel kost, som mestadels upgjordes
havrebröd, vitt och gult, och "kernjolk".
Först var jag och fjänk hos min ena svägerska
i ett halvt år, och för den tiden fick jag
sex riksdaler. Sen sedan kom jag rik-
tigt ut i tjänst och fick då 14 kr. per
år. Andra året fick jag 16 kr. och det
följde 18 kr. Sedan kom jag till Tena-
rösgårdsgård, där jag fick gult hos

gästgivare Simonson. Där hjälpte jag
hitt med att köra järna ner till Skene.
Det ska' han få veta mer om sedan.
Jag hjälpte i två angänger på gästgi-
vergården, och därefter fick jag gå
i fyra år hos godsägare Helldén på
Nöbbelids stora herregård, och då hade
jag 30:- kr. per år i lön.

Det var på den tiden, då
lönedsförhållandena inte voro så
vänt tilltagna. Vi fick inte mat
och kaffe så många gånger om dagen
mer. När jag hjälpte på Nöbbelids herre-
gård, på torsdagsmorgnaden var kaffe.
Men det var inte så mycket vi fick,
han vet! Det blev kaffe bara på tön-
* / Sådana resor kallas här alltså "kölsborgsresor".

dagarna bl. 4 på aftnen och tillika
under alla dagarna i julhelgen. Men
vi fingo bara en stök krog kaffe och
lite socker. Sockret fanns alltså i
fyrkantiga stora skivor, som våra gäster
tyr. Därför var det till att göra och göra
allt det yttersta på smulorna.

Men vi levde lyckligare då
än våra dagars unga göra. Då var det
inte friga om dåliga lider! Folket var
inte så beroende av pengar så mycket
som nu. Vad de behövde framställdes
när som helst på gärdar, kan vara!
Det fanns inte heller då några banker
eller värlar och sådana där papper, som
lockar folk att bli oärliga! Men fick
visserligen inte reda på så mycket på den

tiden, som "red som händer och sker".

Och när man fick reda på något, så gick det nästan alltid "frånkopost", så det var inte så "mirakul", kan veta!

Snart var jag ju 31 år gammal och gammal nog att tänka på att "få något eget". Jag köpte därför gården Trehörningen och den innehade jag i tre år. År 1875 bytte jag mig till Fogdegård här i Rolsbo och ägaren. Här har jag arbetat mycken jord som liksom de andra i byn, som vid samma tid började byta ny mark och fördubbla arealen. Det var ett väldigt steg med att byta sten, kan veta. Men vi ha alltid fått goda skördar, här på gården. Det är bara till att vara duffig och föruddig! Nu har

jag ett eget litet hus, där jag sitter på
"undantag" och har det bra!

Jag har haft flera förkovande-
nyrdrag i mina år. I ålän är jag
jag varit kyrkovård. Så har jag också
 varit ledamot av kyrkorådet och
skolorådet och den tillika lantmäteri-
godemans.

Nu har jag varit änkefru sedan
några år tillbaka. Jag har varit gift
två gånger. Med min första hustru
fick jag 2 barn, och med min andra
fick jag 6 barn. En pojke ^{i andra gifte} gick ut som
missionär, men han kom aldrig tillbaka.
Det var år 1891. Han hette H. D. Johans-
son. Han (nyttbarnen) har nog sett hans
bild i Missionshuset här i Tammö.

-95-

5074

Ja, hans bild finns i nästan varje större
gård nu. Det var ju så, att han led
martyrdöden den 1. juli 1893 i torg
i Lerbäl - Kina, där han verkade för Svenska
Missionärförbundet. Så han kom
aldrig tillbaka hem - - - - -"

—

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25